

Venstrepolitikk mot marxistisk og annen reaksjon

Taler

Johan Ludwig Mowinckel

Dato

6 juni 1935

Sted

Stortinget

- 1 Hr. Oksvik sa igår at det i ikke var noen lenger som hørte på eller brydde sig om
hvad jeg hadde å si. Og det kan være meget i det. Det skulde altså være nokså
nærliggende for mig at jeg overhodet ikke hadde begjært ordet i denne debatt, og
5 det vilde også i grunnen være mest overensstemmende med min personlige lyst
og tilbøielighet i den nuværende situasjon. Men på den annen side har jeg jo
iallfall hatt så vidt å gjøre med norsk politikk i den siste tid, at jeg synes det er
berettiget og riktig at jeg uttaler mig mer almindelig om situasjonen slik som jeg
anskuer den.
- 10 Jeg skal såvisst ikke gå i detalj, og jeg er heller ikke istand til å følge alle disse mer
eller mindre subtile beregninger på indekstallet og avgiftsområdet. Men når det
har vært sagt at Venstre i den nuværende situasjon nærmest inntar en
surmulende og fornærmet stilling, så er det å bedømme situasjonen ganske
feilaktig. «Arbeiderbladet» skrev forleden dag, at formodentlig vil vi under
15 debatten her høre Mowinckel stå med beklagelser og lamentere over det som er
skjedd. Det er så langt fra tilfellet, at jeg syntes, almindelig politisk sett, at man
kan være ganske tilfreds over den utvikling som har funnet sted. Det er et
gammelt ord som sier, at den som ikke vil høre han får føle. Og jeg tror det er
heldig, at vi er kommet i den situasjon at meget av det som tidligere har vært
20 agitasjon og løfter, nu føres over under ansvar og skal prøves, sådan at det norske
folk kan få se om ord og virkelighet står i et rimelig forhold til hinannen. Det er
ganske sant - og selvfølgelig, det kjenner jo enhver til som har fulgt de siste års
politikk - at Venstre ikke gjerne har sett at Arbeiderpartiet overtok
regjeringsmakten. Men det var på et rent saklig grunnlag, det var fordi Venstre
25 mente det ikke vilde være til hell for landet at Arbeiderpartiet med sitt syn og sin
politiske opfatning overtok regjeringen her i landet. Og derfor var i grunnen
venstreregjeringens politikk helt fra valgene den, at den vilde ikke ha ansvaret for
at Arbeiderpartiet tok regjeringen. Men den vilde svært gjerne tilveiebringe en
situasjon slik at der bak en eventuell arbeiderpartiregjering virkelig kunde

dannes noe ansvarlig, noe som virkelig kunde gjøre at arbeiderpartiregjeringen blev arbeidsdyktig. Derfor gikk regjeringens politiske bestrebelser til å begynne med ut på selv å søke å skaffe sig et arbeidsmulig grunnlag her i stortinget, opprettholde en borgerlig politikk med venstreregjeringen som leder av denne
35 borgerlige politikk. For å opná det strakte vi oss meget langt: vi ikke alene var villige til forhandlinger, men vi deltok i forhandlinger, vi søkte også å nå frem ad kompromissenes vei, men aldri så langt at det gikk på våre prinsipper løs. Der var en grense for hvad vi kunde gå til, og den grense lå i vårt politiske grunnsyn, i vår prinsipielle opfatning. Det er blitt sagt gang på gang at det hadde vært meget
40 lett for venstreregjeringen å kunne opná et slikt samarbeid, den behøvde bare å skifte en enkelt person, hr. Five, ut - som hr. Hambro sa idag: - Fives hode på et fat - så ville alt gått godt og vært overmåte tilfredsstillende. Nu har jo Bondepartiet, som stillet dette krav, en viss erfaring for at der kan stilles merkelige krav til en regjering når idet gjelder personutveksling. Høsten 1932 skrev den daværende forsvarsminister i bondepartiregjeringen til sin egen chef,
45 at han mente at chefen burde skifte sig selv. Nu, det gjorde ikke chefen, og forsvarsministeren blev rolig sittende. Når vi heller ikke fant at vi kunde skifte hr. Five ut, så var det ikke fordi de enkelte person i en regjering betyr så meget - fra chefen og nedover - men det er på grunn av de prinsipper som bæres oppe av personen. Og man tar ganske feil hvis man tar at hr. Fives landbrukspolitikk i
50 det store og hele tatt, i sine hovedlinjer, i sitt grunnsyn, ikke var overensstemmende med regjeringens prinsipielle syn. Derfor var kravet om å skifte ut den enkelte person ikke bare et personspørsmål, men det var et prinsippspørsmål og kunde av den grunn ikke imøtekommes, selv om vi derved hadde kunnet skaffe oss levelige vilkår, ja, selv om vi derved hadde kunnet få
55 smukke ord av Bondepartiets talsmenn. Den pris var for dyr, nettop fordi den gikk på prinsippene løs.

Og hvis man ikke tidligere visste og forstod, at der i virkeligheten var en
60 prinsipiell uoverensstemmelse mellom venstreregjeringens syn og Bondepartiets syn på viktige økonomiske spørsmål og problemer på landbrukspolitikkens område, så har man måttet få klarhet over det i selve utviklingens medfør. Allerede tidlig i vår, jeg kan si under forhandlingene, men sterkere under trontaledebatten, fikk vi en levende følelse av at det Bondepartiet ønsket, det
65 var en prinsipiell forandring av den landbrukspolitikk som venstreregjeringen drev. Og derfor var det, da partiet fikk den overbevisning at venstreregjeringen ikke vilde forlate sine landbrukspolitiske prinsipper, at partiet måtte kreve hele venstreregjeringen bort. Det første forsøk blev gjort under trontaledebatten, det

70 strandet fordi regjeringen kom til den opfatning at det ikke var et
tilfredsstillende grunnlag å gå på, nettop fordi det ikke vilde skaffe den
arbeidsklarhet for fremtiden som regjeringen fant ganske nødvendig. Men
dernæst under selve regjeringskrisedebatten, hvor Bondepartiet jo hadde formet
et mistillitsforslag som var av den art, at det av det tydelig fremgikk at det var
75 ikke bare hr. Five, det var ikke den enkelte side av politikken engang, som
dannet en hindring for samarbeidet mellom Bondepartiet og regjeringen, men
det var i virkeligheten hele regjeringens politiske syn og opfatning. De 6 eller 7
punkter som hr. Hundseid den gang leste op som grunnlag for dere mistillit
han nærte til regjeringen, omfattet jo hele vår politikk. Og idag forstår alle, og
80 må alle forstå nettop dette. De jeg kan gjerne si - kjærlighetserklæringer som
under denne debatt er fremkommet fra begge disse partier som nu har funnet
hverandre, er i så henseende ganske betegnende. Kompromiss, kalte hr.
Hundseid det, allianse kalte statsministeren det, prøveekteskap kalte hr. Oksvik
det. Vel, alt dette kaster sitt lys over situasjonen idag, og både statsministerens
85 ord om det fremtidige samarbeid mellom «arbeider og bonde» og hr. Sundbys
likefrem varme slutningshylllest igår til regjeringen og regjeringspartiet, viser jo at
disse to klassepartier har funnet hverandre i større utstrekning enn kanskje folk
ut over landet idag er fullt opmerksom på. For så søte ord som hr. Sundby igår
overrakte statsminister Nygaardsvold, har sannelig ingen borgerlig regjering fått
90 fra Bondepartiets side, aller minst vår - gudskjelov for det.

Bak denne bryllupsglade stemning mener jeg, i motsetning til hvad hr. Seip
synes å mene, at der i virkeligheten er et ganske sterkt prinsipielt grunnlag for
samarbeid. Der er på viktige områder i vår politikk i dag, kanskje det aller
95 viktigste, de handelspolitiske og økonomiske spørsmål, et felles syn som binder
Arbeiderpartiet og iallfall Bondepartiets ledere her i salen sammen - jeg tør ikke
uttale mig om Bondepartiet utenfor denne sal. Venstre, som har et annet
politisk grunnsyn på disse spørsmål, mer gammeldags kanskje, men i hvert
tilfelle mer frihetselskende, måtte under en slik konstellasjon selvfølgelig komme
100 utenfor. Det var jo umulig for en regjering hvis eget parti ikke representeres av
mer enn 24 i Stortinget fortsette når det blev dannet et i virkeligheten så sterkt
flertall som det der nu blev dannet om den nye regjering, og at
venstreregjeringen derved mistet ikke alene sin raison d'être, men sitt
arbeidsgrunnlag, det sier sig selv. Det er derfor meget naturlig at ikke bare
105 Arbeiderpartiet, men også Bondepartiet, Hundseider og Sundbyer, følte en
positiv lettelse ved, at venstreregjeringen gikk, for de har jo ved regjeringsskiftet
kommet over i en gate, kommet inn i et arbeidssyn som de mener er riktig og

godt for landet.

110

Venstre sitter nu på den gale side, sa hr. Oksvik, og han sa det med en viss beklagelse. Det var som hr. Oksvik i grunnen hadde en stille lyst til å begå ekteskapsbrudd når det nu kom litt lenger frem, og derfor spurte om ikke kanskje vi vilde være villige. Og der synes virkelig innen vår parti å være enkelte
115 som ikke holder sig så bluferdig tilbake overfor den nye tids menn som jeg synes vilde være ønskelig. Nuvel, jeg har sagt det mange ganger, og har intet imot å gjenta det, at der mellom arbeiderpartiet og venstre er meget som kunde bygges op i fellesskap. I virkeligheten er jo forholdet det, at på det sociale område er nesten alt det som har vært gjort i den siste menneskealder, gjort av venstre med
120 arbeiderpartiets stemme, gjort av venstre og arbeiderpartiet under samarbeid. Og også på det kulturelle område, hvor det gjelder skolen, hvor det gjelder folkeoplysningen, hvor det gjelder alt det kulturelle, har i virkeligheten venstre kunnet regne med samarbeid med arbeiderpartiet i sterkere utstrekning enn med noe annet parti. Men forholdet er jo det at efter valget i 1933 har
125 arbeiderpartiet både i denne sal, men kanskje særlig utenfor denne sal, vært optatt av en eneste ting, nemlig å få regjeringen. Til tross for at det ikke hadde noe flertall, så mente partiet at det var berettiget som det sterkeste parti til å få regjeringen. Dette kunde, efter hvad jeg tidligere har fremholdt og som det ligger i selve sakens natur, ikke venstre være arbeiderpartiet behjelpelig med å
130 opnå. Det er nemlig foruten i den økonomiske og handelspolitiske opfatning, hvor skillet er stort, også et skille hvor det gjelder de almindelige politiske grunnlinjer, det almindelige politiske grunnsyn, et skille i opfatningen hos de to partier som gjør et bredere almindelig samarbeid meget vanskelig. Men nettopp nu er det jo den økonomiske og handelspolitiske side som trer sterkt frem, og
135 nettopp på dette område er det at arbeiderpartiet og bondepartiet har funnet hverandre og danner en ganske sterk saklig koalisjon bak den nye regjering. Politisk er dette bra, fordi det gir den nye regjering en parlamentarisk styrke som det er lenge siden en regjering har hatt i så høi grad som den nuværende. Den har et eget parti på 69 mann som sin livgarde, men ved siden derav har den altså
140 bondepartiet, som skaper et sikkert og avgjørende flertall omkring de spørsmål som er de mest aktuelle og levende i norsk politikk idag.

Saklig beklager jeg denne utvikling. For efter Venstres opfatning er utviklingen i bunn og grunn reaksjonær; den representerer ikke noe fremskritt, den
145 representerer et tilbakeskritt, en tilbakesøken til gamle handelspolitiske og økonomiske forhold, som merkelig nok dukker op gang på gang efter store

kriger. Etter Napoleonskrigene hadde vi det samme billede som vi nu har, men den gang blev det avløst da Storbritannia brøt gjennom det hele og åpnet
150 portene igjen, ophevet navigasjonsakten og erklærte frihet i omgangen mellom folkene. Nu trykker den samme tilstand igjen Europas stater, men der kan kanskje, forhåpentlig om ikke lang tid, igjen bli et gjennombrudd i mer frihetselskende retning, et gjennombrudd som ikke vi kan la være å håpe på, vi som tross den megen tale om tidens nye politikk, ikke formår å følge den.

155

Det tales om eksemplene utenfra, og om at disse eksempler er vi nødt til å leve etter. Jeg mener det motsatte, jeg mener at de eksempler vi ser ute, ikke er eksempler til efterfølgelse, men eksempler til skrekk og advarsel.

160 Her nevnes Sveits. Hr. Sundby nevnte således Sveits igår. Det er ikke lenge siden at en med sveitsiske forhold overmåte vel kjent mann, jeg tør si en autoritet, uttalte til mig, at den Sundby'ske politikk i Sveits har ført Sveits ikke til gylne og paradisiske dager, men til grensen av den avgrunn som gav sig uttrykk i
165 flertall hadde opnådd ting som visselig ikke hadde vært gunstige for Europas økonomiske likevekt. - Hr. Sundby nevnte melkeprisen i Sveits. Melkeprisen i Sveits var 40 øre, sa han. Det var et eksempel. Tja, jeg vil spørre hr. Sundby: hvad slags 40 øre er det? Er det 40 øre utregnet efter dagens franckurs, vil det si 30 centimes. Sveits bruker nu engang ikke norske kroner og ører, men bruker
170 frans og centimes. Den sveitsiske bonde får altså 30 centimes for sin melk. Det synes å være en ganske god pris; men 30 centimes efter normal kurs er ikke mer enn 21 øre, og jeg kan forsikre hr. Sundby om at francens kjøpeverdi i Sveits er ikke større, men mindre enn den var før krigen, da 30 centimes representerte 21 Øre. Den sveitsiske bonde får for disse 21 øre, for de 30 centimes som det her
175 dreier sig om, neppe så meget som den norske bonde får for en melkepris på 21 øre. Så den slags sammenligninger, den slags eksempler, er hvad man med et gammelt ord kaller for fromt bedrageri.

At arbeiderpartiet, som tidligere var sundt internasjonalt og frihetselskende
180 innstillet, så sterkt er kommet inn på dette som jeg kaller den reaksjonære utviklings vei, skyldes til dels, tror jeg, innflytelse fra meget begavet og talentfullt nasjonaløkonomisk hold. Men det skyldes kanskje også andre ting. Det skyldes kanskje også den ting at man tror og mener, og visstnok ikke med urette, at nettopp denne vei er en vei som kan føre frem til et socialistisk statssamfund, til
185 tvangsstaten. Og da Sovjets eksempel synes å ha stått nokså levende for de

190 menns øine som nu prøver å trekke op linjene for arbeiderpartiets politikk her i Norge, er den slutning jeg drar, at de mener dette er veien til på en forholdsvis lettvinnt måte å få samfundet flyttet over fra det politiske system vi har idag til et socialistisk, ganske nærliggende. Anderledes stiller det sig for bondepartiets vedkommende Jeg tror ikke at bondepartiet egentlig har tenkt så langt som jeg mener at disse menn tenker, som har drevet arbeiderpartiet op i den reaksjonære handelspolitikk.

195 Nei, bondepartiet har nu engang fått dette med lønnsomhet og indekser på hjernen - og absolutt på hjernen - og det tror - jeg synes rent naivt - at staten ved beslutninger her i Stortinget kan tvinge en lønnsomhet igjennem til alle tider, som ikke skal nødvendiggjøre at vedkommende, for hvem lønnsomheten er en livsbetingelse, skal yde det viktigste til denne lønnsomhet selv. Indekspolitikken har fått en ganske sterk og god belysning både gjennom hr. Five og gjennom hr. Bærøes uttalelser igår. Det viser sig, at på indekser kan der i virkeligheten ikke bygges op noen levende politikk. Indekser kan brukes på talerstolen, og indekser kan brukes riktig eller galt. Men i det levende liv er det ikke indeksen som er avgjørende for en nærings velferd, og særlig ikke når indeksen brukes så uriktig -
200 så - ureelt kan jeg gjerne si - som man i stigende utstrekning nu gjør. Begge disse retninger, både arbeiderpartiets og bondepartiets, fører i sine konsekvenser frem til en organisk administrert tvangsstat. Det er dette som søkes dekket med det moderne ord planøkonomi. Nuvel, plan i økonomien og også organisasjon, det er vi alle venner av, og det er ingen som ikke mener at de sterke organisasjoner
205 som landbruket har bygget op, er til nytte og velsignelse for landbruket. Men vi har villet - og jeg tror med rette - at disse organisasjoner skal være under statens kontroll og statens overledelse, og et organisert næringsliv er ikke det samme som et næringsliv som fra øverst til nederst er tvangsmessig organisert.

215 Det første praktiske utslag av disse politiske retningslinjer er altså det kriseforslag som Regjeringen har fremsatt, og som nu har funnet sin velsignende tilslutning av begge partier. I virkeligheten faller dette kriseforslag i to deler. Den ene del er den hvor midler skal brukes til fortsatt å utbygge dette som man kan kalle landbrukets tvangsorganisasjon, landbrukets planøkonomi, landbrukets
220 lønnsomhet. Den annen del er den som virkelig tenkes anvendt til avhjelp av krisen, til øket arbeid. At det måtte skaffes midler til alt dette, sier sig selv, og midlene er altså foreslått skaffet gjennom en økning av den direkte skatt og gjennom en omsetningsskatt, som er beregnet ikke til 17,5 million, men til 25 millioner årlig - det er jo et tilfelle at neste år bare kan bringe 17,5 million - altså

en ganske stor belastning. Der fantes et tredje alternativ, og det var å låne penger. Arbeiderpartiet var visstnok villig til å gå låneveien, men bondepartiet reagerte.

230 Det har nu vært sagt at Venstre, som er en motstander av denne skatteforhøielse, særlig omsetningsskatten, skulde foreslå at de midler som svarer til omsetningsskatten, skulde reises ved lån. Jeg tillegger det ikke avgjørende vekt at venstre for en måned siden stemte for et forslag som uttrykkelig sa at budgettet ikke måtte forhøies, bl.a. ved lån. Jeg tillegger ikke det avgjørende vekt; for det
235 kan med en viss rett resonneres slik, at nu er jo galskapen sluppet løs, la oss nu være med og regulere galskapen og finne det riktigste. Hvis vi altså fant at det var det riktigste å regulere galskapen ved lån, mener jeg at vi for så vidt - til tross for det sterke uttrykk det motsatte fikk i voteringen for to måneder siden - dog hadde rett til å gjøre det. Men forholdet er efter min mening at låneveien idag er
240 verre enn skatteveien; for det å holde en kunstig smørpris oppe ved statslån hører dog ingensteds hjemme. Og heller ikke hører det hjemme å bruke statslån til foretagender som jo slett ikke er rentable, men som i meget stor utstrekning er foretagender som vil bringe staten store underskudd, når de engang blir ferdige. Det låner man da ikke penger til. Og vi må huske på en ting som er sagt
245 hundre ganger før, at vårt land lider under trykket av en uforholdsmessig stor statsgjeld. Mens det større og rikere Sverige har en statsgjeld som ikke beløper sig til mer enn 380 kroner pr. innbygger, og Danmark 349 kroner, så har vi en statsgjeld på 549 kroner pr. innbygger, og dertil kommer det trykk som den uforholdsmessig store kommunale gjeld legger på hele vårt samfund. Det er
250 derfor ikke bare av øieblikkelige stemningsfølelser at venstre er imot lånepolitikken idag, det er ut fra vårt syn på sund finanspolitikk. Forholdet er det i vårt land, at vi burde heller gjøre hvad vi kunde for å få gjelden nedover, og det er ikke uten store betenkeligheter at venstreregjeringen de 2 siste år er gått den vei at den har foreslått øket gjelden med et visst beløp, som dog regnes å
255 skulde gå til likefrem rentable foretagender.

Selvfølgelig er, som av hr. Five sagt, meget av det som nu foreslås, nyttige og gode ting. Alle ser gjerne at vårt veinett blir hurtigere utbygget, at våre jernbaner føres hurtigere frem, at nyttige havneanlegg og annet bygges, at det blir bedre
260 forhold på alle måter. Det ser alle gjerne. Det er ikke det det gjelder. Men spørsmålet er om vi kan gå så langt i offentlige ydelser som her foreslås. Og der har venstre en annen opfatning enn den nuværende Regjering og bondepartiet. Jeg synes heller ikke - skjønt det kan sies å være en mindre innvending, men det

265 har vært sagt her før - at Regjeringen har vist det omsyn til arbeidsløsheten, når
den nu kunde rå over så mange penger, som jeg synes det hadde vært metodisk
og riktig. Hr. Støstad var inne på det samme og jeg tror det er blitt nevnt av hr.
Hambro også. Det er spredt utover på en måte som synes å tyde på at
Regjeringen gjerne har villet være «tillags åt alle». Særlig synes jeg kanskje at
270 dette gjelder jernbanebevilgningene - jeg tror det hadde vært riktig å konsentrere
sig mer. Det er en stor opgave i vår jernbanebygning, i disse dager den største, og
det er å gjøre Sørlandsbanen ferdig. Jeg har nemlig den tro på Sørlandsbanen, at
den ikke blir noen underskuddsbane, av den grunn at den, i motsetning til de
fleste andre av våre baner, slutter med et stort centrum, ikke alene en store by,
275 men en stor landsdel med meget gode produktive forhold, og det vil med andre
ord si at banen har den samme fordel som Bergensbanen har, at den vil bli
betjent for en stor del i hele dens lengde. Trafikken dør ikke ut underveis, den
kommer til å føres helt frem til og fra Stavanger. Derfor synes jeg Sørlandsbanen
er en av våre største kommunikasjonsoppgaver, og jeg synes det er likefrem trist å
280 se at millioner nu kastes vekk på landflyveplasser som ingen idag kan si bestemt
om vi har eller får bruk for. Det er virkelig mer trist å se byer som Trondheim og
Kristiansand ofre millioner på dette, når det kunde ofres på nyttig arbeid, arbeid
som vilde være gagnlig lang, lang tid fremover, mens kyndige folk den dag idag
stiller sig, og med rette, mer og mer tvilende overfor nødvendigheten av at vi
285 bygger landflyveplasser utenfor Oslo.

Den ærede statsminister var litt inne på spørsmålet om de store nye
bevilgningers nytte like overfor hr. Five, som hadde søkt å påvise at disse store
midler som nu skal reises, ikke var så nyttige. Da sa statsministeren: Ja, men spør
290 nu dem som får høiere smørpriser, spør dem om ikke de er fornøid. Ja, spør dem
som får veier, som får jernbaner, ja, til og med dem som får luftflyveplasser, om
ikke de er fornøid. Jo, de er da alle fornøid. Men de folk som sitter med ansvaret
for vår økonomiske politikk, de skal ikke i første rekke spørre, om de som får
bidrag, de som får midler, de som får opmuntringspremie, om de er fornøid.
295 Men man skal spørre om vi selv som har ansvaret er fornøid, om vi synes det er
en riktig og ansvarlig økonomisk politikk like overfor landet.

Jordbrukspolitikken, ja, jeg er ikke så inne i alle detaljer, som jeg sa da jeg
begannte, - dem kan jeg ikke innlate meg på, - Men det er jo i virkeligheten en
300 omregulering av hele vårt jordbruksøkonomiske system som nu foreslåes, og
denne omregulerings nødvendighet har jeg ikke kunnet overbevise mig om. Jeg
tror ikke at et arbeid som det som knytter vårt folk til jorden, sundt holdes oppe

ved margarinavgift, ved smørinnblanding, ved kraftforavgift og jeg vet ikke
305 hvad. Jeg tror ikke det. Jeg tror at dette er en circulus vitiosus, - at et bidrag på så
og så meget i år nødvendiggjør, hvis vi skal opnå det samme, et ennu høyere
bidrag neste år. Vi har jo et levende eksempel på denne utvikling i selve
margarinavgiftens historie, og det f.eks. å holde på å fylle vårt land med smør
uten samtidig i tilstrekkelig utstrekning å søke å øke markedet innenlands for
310 disse ting, det tror jeg er gal politikk. Det sies at markedet skal reguleres gjennom
kraftforavgift, det vil si en regulering som er av den art, som en kollega sa her
igår, at mens det før het at man skulde forsøke å dyrke to strå hvor det før var
ett, så går denne politikk ut på at man skal søke å fjerne det ene strå, fordi det
påståes, at to strå skader utviklingen.

315

Det er sagt av hr. Handseid i et foredrag, at det det nu gjaldt var å baute sig frem.
Ja hvis det bare såsant gikk fremover, så kunde vi alle sammen være med på
denne bautingen, men det eneste som er det sikre ved denne politikk, er de
omkostninger som alle vi, som er med i den båten som nu bauter sig frem, skal
320 betale. Og vi spør oss selv: Er nu disse nye 30 millioner, som legges på de
tidligere krisebevilgninger, nødvendige? Vil de 30 millioner, som nu reises med
så megen møie og under jammer og klage, også ifra de samvirkende partier selv,
kunne skaffe landet og befolkningen så meget lengere fremover enn de store
krisemidler som var reist og foreslått av den forrige regjering?

325

For forholdet er i virkeligheten på tross av alt hvad der er blitt sagt, det, at der i
de siste år har vært ganske store løft til avhjelp av krisen, både hvor det gjaldt
direkte bevilgninger og hvor det gjaldt garantier, hvor det gjaldt å ordne
gjeldsforhold såvel for kommuner som for private, og resultatene er sannelig
330 ikke dårlige. Her tales som om der intet er gjort til avhjelp av arbeidsløsheten.
Her tales som om resultatet er negativt. Den tidligere sosialminister oplyste
forleden dag, at bare med de midler som var stillet til Socialdepartementets
disposisjon, var 19,700 mann holdt i arbeid - et ganske pent resultat, og et
resultat som har ført til, at til tross for den store befolkningstilvekst som nu skal
335 skaffes plass og arbeid innen landet, har arbeidsløsheten i det siste år dog ikke
vist noen stigning å snakke om. Naturligvis er der meget igjen å gjøre, men som
jeg så ofte har sagt, jeg tror ikke - og det gir jeg fortidens Hundseid evig rett i - at
den nuværende verdenskrise kan bevilges vekk og aller minst i dette land. Jeg
tror der må tålmodighet, utholdenhet og system til, og de tror jeg vi var på gode
340 veier til å få.

Der blev snakket om at det er i grunnen Arbeiderpartiets sterke krav som har drevet Venstre frem. Nei, det forholder sig ikke slik. Arbeiderpartiets talere bør
345 erindre bakgrunnen for regjeringsskisen i 1933. Den var jo nettop forårsaket ved ønsket om å skaffe bevilgninger til krisen. Det blev bare 19 millioner, men man skal huske på at den nye regjering dengang også måtte skaffe penger til andre ting. Den måtte rette på et sykeforsikringsbudgett som av bondepartiregjeringen var nedsatt med 3,5 million, den måtte rette på et skolebudgett som var nedsatt
350 med op imot 2 millioner kroner, og endelig måtte den skaffe erstatning for den av Bondepartiregjeringen foreslåtte omsetningsskatt. Nu taler hr. Støstad om at den erstatning var så og så dårlig, og at den må meget beklages. Erstatningen var direkte skatt, men også øket toll på sukke og kaffe. Ja vel, men foreslår hr. Strøgstad den økede sukker- og kaffetoll fjernet i år? Nei, han legger, Gud hjelpe
355 mig, skatt endog på den kaffekopp som vi drikker kaffen av. Men hvis Arbeiderpartiet hadde hatt det samme syn på omsetningsskatten dengang som de har i år, så kunde Arbeiderpartiet allerede dengang ved Bondepartiets hjelp ha reist 30 millioner mer enn de 19 millioner som blev reist av Venstre. Vi kunde fått et krisebudgett på 50 millioner. Hvorfor gjorde de det ikke? Nøden og
360 krisen var verre og ikke bedre dengang. Men de gjorde det ikke fordi partiet dengang mente at omsetningsskatten ikke var verd det offer, og Arbeiderpartiet gikk tvertimot sammen med Venstre og styrtet Bondepartiets regjering ikke minst fordi det vilde bli kvitt omsetningsskatten. I dag økes altså skatter og byrder med nye 30 millioner, - også med omsetningsskatt - og partiet tror og
365 mener at det vil gjøre godt, at det være gagnlig for landet. Vi tror det ikke og derfor motsetter vi oss det Vi tror mer på selvhjelp og på virkelig stimulans til selvhjelp enn disse kostbare, statsunderstøttede såkalte selvbergningsinngrep. Vi tror ikke på en statsorganisert tvangsfordyrelse av all omsetning og en statsorganisert, tvangsordnet oprettholdelse av høie priser.

370

Vi tror fremdeles, at gode og sunde nøkterne finanser ikke alene er en god, men den beste hjelp mot krisen, og vi mener, at de skritt som i disse dager tas, er et skritt bort fra disse gode statsfinanser, som vi kan takke for at vi ennu får så billige lån som vi får, og som vi kan takke for, at det har lykket å få et så vidt
375 gunstig rentenivå som det vi nu lever under. Og når vi hører, at både hr. Støstad og statsministeren og andre peker på, at dette bare er begynnelsen, at allerede neste år skal der gjøres nye store og lange fremsteg - ja undskyld, da føler vi oss noe engstelige til mote. Her tales som om Arbeiderpartiet og Arbeiderpartiets menn helt har skiftet hams og hr. Sundby hylder partiet som den nye tids
380 politiske fanefører under hvis fane han gjerne stiller sig. Ja, det må hr. Sundby

gjerne gjøre. Jeg gjør det ikke, fordi jeg har så god tro om den bevisste politikk som har vært ført av Arbeiderpartiet, at det har ment noe alvorlig med den, og når hr. Nygaardsvold på Festningsplassen taler om det nye samfund, og når hr. Tranmæl i ennu sterkere ordelag understreker at det er en ny samfundsform partiet vil, så tror jeg de mener noe med det, og jeg tror at «Det 20de århundre» har rett, når det sier, at det som skjer i disse dager, er bare en taktisk frontendring. Jeg overlater derfor til de naive følgesvenner, enten de bærer hr. Sundbys eller hr. Hundseids navn, å stille sig i geledd under den kommando det her gjelder. Vi gjør det ikke. Bondepartiet kan bære stein til den bygning som nu bebudes reist. Vi bærer ikke den stein, og vi gjør det ikke, fordi vi ikke deler grunnsyn med dem som tror, at vårt land vil få det bedre under et socialistisk styre enn under den suksessive utvikling til bedre forhold som vi har levet under nu i over hundre kr. Alt er naturligvis ikke godt, det er sant - der er meget å klage over, meget som må og skal bøtes, men vi har da fått det stadig bedre, det nytter det ikke å nekte, og de eksempler på nybygging efter et socialistisk system som vi har sett - som f. eks. den sterke, bevisste, og dyktige socialistiske opbygging under sovjetmaktens ledelse, har efter min mening, ennu ikke ialfall, ført til lykkelige forhold. Vi vil derfor kreve ganske andre eksempler før vi som Bondepartiet vil bære stein til en bygning som Vi ikke tror det blir godt og bra å leve i. Vi kan nemlig ikke slå oss til ro med det som hr. Hundseid synes å slå sig til ro med, at strømmen går nu engang den vei og vi må derfor følge strømmen. Jeg tror nok, at den vil endre sig, sier hr. Hundseid, men jeg lar mig drive, inntil den endrer sig.

Nei, vi vil ikke drive med, vi prøver ut fra hele vårt grunnsyn, ut fra vår gamle liberale tro - ja, jeg tillater mig å ta ordet liberal i min munn - å reise en fane mot strømmen, for vi tror at den fane dog ennu er i stand til å begeistre folk som ikke er klassebundet, å kunne begeistre dem til atter igjen å reise, ikke alene i vårt land, men i verden, frie, demokratiske og sunde samfund.

Kilde

Stortingstidende 1935, s. 1124-1130

Emner

Arbeiderpartiet, Bondepartiet, Foredrag, Innlegg i Stortinget, Valg, Venstre

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/venstrepolitikk-mot-marxistisk-og-annen-reaksjon>